

STATUTUL SOCIO-PROFESIONAL AL ÎNVĂȚĂTORULUI DIN ȘCOLILE CONFESIONALE ROMÂNEȘTI (1867-1918). ATITUDINI. MENTALITĂȚI. RAPORTURI SOCIO-PROFESIONALE

*Felicia Aneta Oarcea**

Cuvinte cheie: învățător, școală, societate, mentalitate
Mots clé: l'enseignant, l'école, la société, la mentalité

Învățătorul, membru al elitei intelectuale, chemat să lumineze prin știință de carte poporul de rând, s-a confruntat cu realitatea crudă a lumii sătești: sărăcie, ignoranță. Fenomenele nu trebuie generalizate. Existau și comunități cu potențial economic, interesate în sprijinirea instituției școlare, a învățătorului, a acțiunilor culturale: coruri, societăți de lectură, biblioteci. Articolele din presa arădeană, care denunță soarta grea a învățătorului român, indiferența comunităților în susținerea învățământului confesional românesc, stările conflictuale sau înapoierea culturală, descriu aproape obsesiv stări de lucruri care, fie trebuie îmbunătățite, fie extirpate din societatea românească. Ocurența acestor tematici, ce critică vehement decadența și statutul inferior al dascălului și al românilor, izvorăsc dintr-o ideologie identitară, confecționată de românii ardeleni, crișeni. Istoria le-a hărăzit să-și apere conștiința de neam. Or, unul din bastioane a fost școala. În cadrul normativ s-au stabilit atribuțiile învățătorului, raporturile cu autoritățile școlare, statul și atitudinea față de elevi și săteni.

Odată cu înființarea Preparandiei arădene a început formarea pedagogică a învățătorilor. Entuziasmul a făcut ca un număr mare de elevi merituoși să-i urmeze cursurile. Însă, după ce și-au primit posturile, conform legii, susținuți de comunitate și biserică, nefiind plătiți, de multe ori au fost nevoiți să se

* Complexul Muzeal Arad, P-ța G. Enescu, nr. 1, Arad, jud. Arad, România, felly_oarcea@yahoo.com.

îndeletnicescă și cu alte meserii sau chiar să și le părăsească pentru a putea câștiga existența lor și a familiilor lor. Căci „învățătorilor li se stabiliseră retribuțiuni de milogeală în naturale, pe cari aveau să și le cerșească de la credincioșii bisericii, deopotrivă cu purcarii și văcarii satelor”¹. Aceeași idee a fost subliniată într-un alt articol de către președintele Reuniunii învățătorilor din Arad, devenit, după 1918, inspector școlar, Iosif Moldovan prin cuvintele: „Leafa de milogeală ce s-a putut stabili, în naturalele, cari se puteau aduna numai toamna, a făcut viața învățătorilor insuportabilă, silindu-i a-și căuta experiența pe alte carieri mai rentabile”². Această stare a dus la scăderea numărului elevilor preparanți.

Revigorarea în sânul corpului învățătoresc a început din anul 1894 când în fruntea Reuniunii învățătoresți a școlilor confesionale românești, președinte a fost ales Teodor Ceontea. În adunarea din 4 mai 1894, acesta a reiterat statutul social al învățătorilor. Plin de carismă a înviorat, prin discursul său, „modeștii martiri ai satelor arătându-le ... care este chemarea lor de viață și cum au să se manifeste spre a-și putea îndeplini sfânta și româneasca lor misiune, spre a-și elupta cinstea, recunoștința și respectul ce li se cuvine, ca unor adevărați apostoli ai culturii neamului românesc”³. Nicio categorie socială nu a fost atât de hărțuită ca și învățătorimea, care a avut tăria de caracter să refuze ajutorul de stat, „a înfruntat temnițe, destituiri, amovări din partea organelor streine; cari persecuții și suferințe au culminat chiar și în răpirea de vieți a nefericiților noștri învățători”. Cu cât autoritățile tutelare școlare au încercat ameliorarea situației lor materiale, cu atât statul a ripostat prin a diminua salariile, destituirea pe motivul neînțelegerii cu organele bisericesti, numirea unor învățători de probă etc. Realitatea tristă a fost că „învățătorul românesc e tolerat ca un rău necesariu. Nu e de mirare deci când experiem zilnic că învățătorimea noastră este desprețuită și eschisă cu desăvârșire din corporațiunile bisericesti-școlare, unde se tractează de școală și cultura poporului; ear când apar plângerile învățătorimei în formă de rugări umilite, către ven. noastre autorități sunt calificate de nemulțumiri cu mama biserică”. Nerespectarea statutului socio-

¹ Iosif Moldovan, *Monografia Reuniunii Învățătorilor români de la școalele confesionale gr.-orientale române din Dieceza Aradului*, Timișoara, 1940, p. 6.

² Idem, *Din istoricul Reuniunii Învățătorilor din protopopiatele arădene I-VII*, în *Școala vremii*, III, nr. 6, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 21.

profesional prin acordarea unei „dotațiunii” (salarii s.n.) corespunzătoare a făcut ca multe stațiuni învățătorești să rămână fără dascăli⁴.

Penuria în care s-au zbatut, întreținerea copiilor în școală și asigurarea celor zilnice au devenit din ce în ce mai apăsătoare. În coloanele ziarului *Tribuna Poporului*, articolul cu titlul *Soarta familiilor învățătoarești* a descris destinul dascălilor: „Când ne cugetăm la starea sufletească a învățătorimei noastre, în fața grijei și luptei pentru creșterea familiilor lor, ochii ni se umple involuntar de lacrimi”. Pentru a ușura viața copiilor lor s-a propus ca din banii fundațiilor să fie susținuți ca stipendiari „chiar și din clasele inferioare ale școalelor medii”⁵.

Într-un alt număr al *Tribunei Poporului* s-a reiterat problema salarizării: „slaba dotație a învățătorului român nu corespunde nici recerințelor de subzistență ale unui individ, necum recerințelor de subzistență ale unei familii”. Iuliu Vuia a propus edificare unui convict în care să învețe copii lor. Această inițiativă urma a fi supusă dezbaterii în adunarea generală a tuturor învățătorilor din 15/27 octombrie 1898⁶.

Dincolo de neajunsurile care au împânzit lumea învățătorimii române, găsim satisfacție și mulțumire pentru activitatea didactică defășurată. Sub titlul *Laude unei învățătoare bune*, articol scris de învățătorul pensionar din Pecica Română, Ioan Ardelean, în 12/25 iunie 1900 au apărut cuvinte excepționale despre activitatea didactică a Emiliei Ciorogariu: „Tu ai fost cea dintâi învățătoare română care ai pus temeiul și fundamentul la școala de fete din Pecica română. Moralul, zelul, diligența, truda, osteneala și iubirea de neam, ce ai dezvoltat cu învățarea, deșteptarea și luminarea, cu educarea sau creșterea școalei de fete ... ai fost nu numai învățătoare bună și de model, ci ai fost sufletul, inima și mama școalei acesteia!”⁷.

Școala de azi și chemarea dascălului, articol al preotului militar Corneliu Leucuța, zugrăvește menirea învățătorului: „A deschide mintea alor mii doritori de lumină, a le arăta drumul, care conduce la bine, a învăța norodul a cunoaște pe cei trei prieteni cu tragere de inimă pentru noi, prin mijlocirea cărora a putut străbate neamul nostru prin greul vremurilor, pe prietenii cei dragi ai noștrii, cari sunt: limba, pământul și legea a pune bază solidă la sute și mii de

⁴ *Tribuna Poporului*, Arad, I, 1897, nr. 69 din 10/22 aprilie, p. 326.

⁵ *Ibidem*, II, 1898, nr. 121 din 27 iunie/9 iulie, p. 292-293.

⁶ *Ibidem*, nr. 186 din 3/15 octombrie, p. 909.

⁷ *Ibidem*, IV, 1900, nr. 168 din 10/23 septembrie, p. 6.

viitori clăcași ai neamului și apoi după toate acestea să vezi poporul curățit de glodul veninos în care trăia, ah ! ce nobilă, ce dumnezeiască misiune”. Asemănată cu apostolatul, misiunea învățătorilor a fost apreciată de români ca fiind plină de greutate, pe care trebuiau să le accepte, ca și satisfacțiile. În caz contrar, ei nu-și vor putea îndeplini rolul, școala ar avea de suferit, iar rândurile analfabeților s-ar îngroșa⁸. Dincolo de procesul instructiv-educativ, școala confesională românească a avut un caracter moral și național, așa cum sublinia învățătorul Iuliu Vuia, susținând prin aceasta afirmația mitropolitului Mețianu în cadrul Sinodului arhiepiscopalian din anul 1909⁹.

La nivelul forurilor superioare, rolul său a fost bine conturat. Răzbate din protocoalele sinoadelor eparhiale, circulare și numeroase norme de funcționare ale învățământului popular românesc atribuțiile, ținuta în societate, raporturile socio-profesionale. Potrivit reglementărilor în vigoare – normelor pedagogice, regulamentelor de instruire și a planului de învățământ – dascălul avea obligația de a se ocupa de educația, instrucția, menținerea ordinii și a disciplinei în școlile populare. Avea datoria de a respecta imperios oficiul său, legislația și ordinele primite de la autoritățile superioare, de a se opune oricăror abuzuri îndreptate împotriva sa sau a instituției școlare, a supraveghea elevii, a se îngriji de creșterea moralității și spiritualității lor.

Nu putea interveni asupra planurilor de învățământ, introduce manuale școlare noi, manuscrise sau alte mijloace de învățământ, fără aprobare consistorială. Comitetul parohial era înștiințat despre alegerea manualelor, care să răspundă necesităților fiecărei școli. Intra sub incidență disciplinară orice încercare de impunere a unor lucrări spre studiere elevilor care nu erau compatibile cu disciplina școlară sau nu erau legate de instrucțiunea școlară.

Baza logistică a școlii a fost îngrijită și reînnoită în funcție de posibilități. Întreținerea mobilierului, mijloacelor de învățământ, bibliotecii școlare cădeau de asemenea în sarcina lui. La sfârșitul anului sau în situații speciale raporta comitetului parohial starea de sănătate a pieselor din dotare, care puteau fi uzitate doar în scop didactic. Procurarea unor aparaturi sau obiecte se putea face doar cu aprobarea prealabilă a directorului local și comitetului parohial.

⁸ *Biserica și Școala*, Arad, XLII, 1918, nr. 29 din 15/28 iulie, p. 1.

⁹ Valeria Soroștineanu, *Școala confesională românească din Arhiepiscopia Ortodoxă a Transilvaniei (1899-1916)*, Sibiu, 2007, p. 49.

Dacă nu i s-ar fi dus la îndeplinire cererea, putea apela la ajutorul inspectorului școlar districtual.

Ținea o evidență strictă a situației școlare: progresul, diligența, purtarea morală a elevilor. Într-un protocol va completa absențele elevilor motivate sau nemotivate. Acesta îl prezenta, la sfârșitul săptămânii, comitetului parohial pentru admonițiune sau pedepsirea celor neglijenți sau renitenți conform legilor în vigoare. Într-un altul, învățătorul a consemnat lecțiile pertractate în fiecare oră. Toate documentele erau păstrate în arhiva școlii. Ele puteau fi consultate, la cerere, de către organele superioare: directorul local, delegatul comitetului parohial.

La inspecția efectuată de către inspectorul școlar regal, învățătorul îi făcea cunoscute obiectele propuse pentru a fi studiate în conformitate cu legile în vigoare; examina elevii din obiectele prescrise; pune la dispoziție planul de învățământ și modul de repartiție al orelor, cărțile și mijloacele de învățământ, consemnarea oficială a acestora, matricola, cronica, protocolul cu absențe și, la cerere, inclusiv certificatul de calificare.

Directorul local, preotul, avea datoria de a se îngriji de bunul mers al instrucției școlare. În comunele unde au fost mai mulți învățători, ca director școlar putea fi numit unul dintre învățători „pe cel mai expert și mai harnic”, care trebuie să propună același material didactic, aceeași extensiune și, în linii mari, aceeași metodă. Desemnarea lui o făcea protopopul, printr-un decret de numire.

Învățătorul elibera atestate școlare, semnate de el și de directorul școlar, după formularele consistoriale¹⁰. Când se oficiau cununii sau aveau loc înmormântări îndeplinea serviciul de cântăreț bisericesc, pentru care era plătit. În folosul comunității, în timpul liber, întocmea acte dacă nu exista altă persoană calificată¹¹. Putea fi reprezentant dietal, comitatens, comunal și bisericesc, însă nu avea dreptul de a îndeplini alte funcții publice. În timpul prestării serviciului militar de opt săptămâni în armata de linie sau ca apărător al patriei era considerat a fi în concediu; orice călătorie trebuia supusă aprobării Episcopiei.

¹⁰ *Regulament pentru organizarea învățământului în școlile populare*, Sibiu, 1906, p. 21-25; Maria Berényi, *Învățământul confesional din Ungaria în secolele XIX-XX*, în *Simpozion*, Giula, 2006, p. 72-74.

¹¹ M. Berényi, *op. cit.*, p. 72-74.

Suplinitorii își exercitau funcția pe o perioadă limitată și erau subordonați învățătorilor titulari. În această categorie intrau cadrele didactice care-i înlocuiau pe cei aflați în concediu sau suspendați, bolnavi, bătrâni fără drept de pensionare sau chemați în armată în timp de război, învățătorii fără diplome de calificare, preoții suplinitori ai învățătorilor. Titularul remunera din propriul salariu suplinitorul, excepția constituind-o mobilizarea în armată¹². În situațiile neprevăzute – îmbolnăvire, situații excepționale – el era, de asemenea, suplinit. Își putea cere concediu pe o zi – aprobat de directorul local, 8 zile – aprobat de inspectorul școlar confesional, iar pe o perioadă mai lungă de la Consistoriu¹³.

Pentru a reitera rolul „învățătorului și a oamenilor de școală” a fost editată la Sibiu de către W. Krafft cartea învățătorului Petru Oanda *Drepturile și datorințele învățătorilor confesionali români*. Cartea cuprindea dispozițiile legislative ale statului maghiar, dar și ale autorităților confesionale¹⁴.

Dascălul era îndrumător cultural și moral, educator al tineretului, bun sfetnic. Era consultat de săteni în luarea unor decizii de importanță crucială, cum ar fi trimiterea unui copil la o școală mai înaltă sau chiar căsătoria fiilor lor¹⁵. Aspirația spre o pregătire temeinică reprezenta o adevărată provocare, mai ales că orașul, pentru tineri, constituia o lume dătătoare de noi valori și susținătoare a unui nou model de viață. Urbanizarea ar putea altera mentalitatea ancestrală sătească, oricum supusă schimbărilor inerente, căci s-au făcut pași spre o lume mai bună și „de moravuri”, care a dus la cunoașterea tentațiilor civilizației moderne¹⁶.

Comunitățile și, implicit, fiecare membru în parte au fost sfătuiți să ducă o viață chibzuită prin intermediul scrierilor moralizatoare ale dascălilor. Pe lângă alte defecte morale ale românilor, ca și a altor populații, lăcomia ocupa și ea un loc important în dezbaterile despre moravurile societății. S-a apreciat că „lăcomia este izvorul tuturor răutăților”, pentru că ea conduce la

¹² Angela Dumitrescu, *Statutul cadrelor didactice din învățământul confesional românesc din Banat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, în *SIB*, XXXII-XXXIII, Timișoara, 2009, p. 352-354.

¹³ *Regulament pentru organizarea învățământului în școlile populare*, p. 21-25.

¹⁴ *Tribuna Poporului*, Arad, V, 1901, nr. 21 din 16 februarie/3 martie, p. 7.

¹⁵ M. Berényi, *op. cit.*, p. 72-74.

¹⁶ Valeriu Leu, *Plecarea la școlile de la oraș sau traversarea orizontului*, în *Identitate și alteritate. Studii de imagologie*, I, Reșița, 1996, p. 136-148.

fapte ilicite. Prin muncă și onestitate, fiecare om fie sărac, fie bogat putea să-și susțină familia. Din lăcomie „se nasc toate relele și fărădelegile între oameni: hoții, ucideri etc”. Aceștia duc o viață „destrăbălată, prin desfrânări și beție, ... fac cele mai mari scandaluri și fărădelegi”. Doar printr-un echilibru mental și social, societatea românească putea dovedi că era pașnică și morală¹⁷.

Punctualitatea, modestia, pedanteria, limbajul ales descriau câteva trăsături ale unui pedagog model. Înainte de începerea cursurilor, cu o jumătate de oră, trebuia să fie în școală. Când intra în clasă, elevii îl primeau ridicăți în picioare pentru a-i răspunde la salut. Învățătorul îi „cerceta cu atențiune pe toți școlarii”. Cel nespălat, nepieptănat și cu hainele descusute sau rupte a fost dojenit în fața întregii clase: „celui cu vesmântu sfârtecatu să-i reflecteze că nu fie-cine pote să aibă pururia vesmântu nou, dar vesmântu curat pote ave; apoi un vesmântu vechiu, dacă e cârpitu și curatu, te recomandă ca unul nou; cu cel vechi cuțăm pe cel nou”¹⁸. Elevii nu aveau voie să se dea pe păr „cu nici unu feliu de unsori”¹⁹. Apoi, îi pregătea pentru rugăciunea de dimineață. După finalizarea orelor, îi instruia cum să se poarte civilizată pe stradă, să salute, cum să se poarte acasă cu părinții²⁰. Coportamentul față de elevii de clasa I a fost prevăzut în planurile de învățământ. La primul contact făceau cunoștință „îi întreabă despre nume, etate, locuință”, apoi, îi înconjură cu dragoste, pentru a-și câștiga popularitate în rândul părinților²¹. În memoriile sale, Hermina Ciorogariu a povestit despre prima ei zi de școală: „În prima zi, la terminarea prelegerii, la ora 11, învățătorul spuse: acum trebuie să arătăm oamenilor că noi umblăm la școală. Pe stradă când mergem, să fim cumiți, să megem 2 câte

¹⁷ *Tribuna Poporului*, Arad, IV, 1900, nr. 196 din 21 octombrie/3 noiembrie, p. 3.

¹⁸ *Planulu de învățământu pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Aradu aprobatu cu decisiunea consistoriala de datulu 10 januariu st. Vechiu 1877. nr. 61/I. scol.*, Arad, 1877, p. 5; *Planul de învățământ pentru scole poporali în districtul Consistoriului rom. ort. din Arad, aprobatu cu rezoluțiunea consistorială din 12 august 1888*, nr. 3174, Arad, 1888, p. 5.

¹⁹ *Planulu de învățământu pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Arad, 1877*, p. 7-8.

²⁰ *Planulu de învățământu pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Arad, 1877*, p. 5; *Planul de învățământ pentru scole poporali în districtul Consistoriului rom. ort. din Arad, 1888*, p. 5.

²¹ *Planulu de învățământu pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Arad, 1877*, p. 10.

2 copii, ținându-ne de mână, dacă întâlnim pe cineva să salutăm, să scoatem de pe cap căciula, clopul sau ce avem”²².

Responsabil de conduita și igiena personală a elevilor, îi învăța să se pregătească dimineața pentru școală: să se trezească de dimineață, să se spele și să se îmbrace, să spună rugăciunile și, la plecare, să sărute mâna părinților. Pe vreme ploioasă, când e noroi sau zăpadă, elevii aveau datoria de a-și scutura încălțăminte înaintea de a intra în clasă; iar hainele umede să le lase într-un loc special amenajat. Dacă nu exista, ele vor fi puse într-un cuier sau unghi, care să nu fie amplasat în apropierea unei surse de caldură.

Reguli stricte au fost stabilite în privința meselor copiilor. Școlarii nu trebuiau să-și aducă mâncare și ulcior cu apă, pentru că exista fântână la școală. Excepție făceau cei care locuiau departe de casă și nu puteau merge să mănânce la prânz. Le era interzis să mănânce în timpul prelegerilor, inclusiv celor mici. Se cerea învățătorului să-i dezobișnuiască să bea apă, prin înlăturarea oricărui vas cu apă din incinta școlii. Doar elevilor mici le era permis. Școlarii, la cerere, ieșeau afară pentru „lipsele trupesci”²³.

Sala de clasă era aerisită de trei ori într-o zi, dimineața, înainte și după prelegere și imediat după sfârșitul cursurilor și măturate „măturarea scolei are să se întâmple în fiecare zi, barem odată, adică și de pre sub scaune, și la timpul potrivit, ca pre cându se aduna școlarii se fie și scaunele curatite, și întreaga localitate să fie liberă de mirosul pravului”²⁴.

În zilele cu timp favorabil și dacă tematica permitea, prelegerile puteau fi desfășurate în grădina școlii, unde se puteau pune scaune și mese. Învățătorul le spunea povești pilduitoare, instruindu-i să se poarte frumos pentru a câștiga dragostea și încrederea acestora, să le inspire curaj, ordine și disciplină²⁵. Elevii sub îndrumarea-i erau conduși la slujbele bisericesti pentru a-i „deprinde cu cântarea bisericească”²⁶.

²² *Caietele Herminei*, ed. Adriana Popescu, Rodica Țabic, București, 2010, p. 99.

²³ *Planulu de învățământ pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Arad, 1877*, p. 6; *Planul de învățământ pentru scole poporali în districtul Consistoriului rom. ort. din Arad, 1888*, p. 5-6.

²⁴ *Planul de învățământ pentru scole poporali în districtul Consistoriului rom. ort. din Arad, 1888*, p. 6

²⁵ *Planulu de învățământ pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Arad, 1877*, p. 7-8.

²⁶ M. Berényi, *op. cit.*, p. 72-74.

Relația învățător-elevi-părinți/săteni trebuia să fie în conformitate cu „demnitatea și sublima sa chemare, să se porte pururea cu conștiință, pentru că ochii multora sunt îndreptați asupra lui și fiecare încearcă să învețe de la dânsul ceea ce este bun și de imitat”²⁷. Limbajul ales, uzitat în relațiile cu elevii, părinții și preotul, precum și disciplina asigurau performanță în procesul instructiv-educativ. „Școala fără disciplină este ca moara fără apă”. S-a apreciat „că învățătorul bun este totodată și disciplinator bun”. Pentru a obține rezultate favorabile el avea obligația să se acomodeze specificului populației școlare²⁸.

Popularitatea de care s-ar putea bucura în sânul comunității nu trebuia accentuată prin participarea la excesele de băutură, pentru că „asemine popularitate eftină l-ar face vinovat în fața superiorității școlare”. Învățătorul să nu fie „lingușitoriu sau măgulitoriu” față de elevi și/sau părinți, ci prin dragostea și popularitatea ce o va câștiga să fie în conformitate cu demnitatea și chemarea sa, să se poarte cuviincios, pentru a fi un model de urmat.

Relațiile tensionate dintre comunitatea sătească și dascăl au fost semnalate în coloanele ziarelor arădene. Spre exemplu, un grup de 80 de persoane, dintre care 18 membri ai comitetului parohial, au reclamat numirea în funcția de învățător, la Pâncota, a lui Iuliu Butariu. Ei s-au prezentat la episcopul Aradului, dar și la redacția *Tribunei* pentru a susține ilegalitatea numirii acestuia și faptul că nu vor renunța la protestul lor. Considerau că nu a fost suficient de pregătit pentru a răspunde cerințelor autorităților comunale și nu a fost agreat nici de comitetul parohial. Judele Teodor Hada, episcopul I. Chebeleu și economii I. Burzea, G. Sărăndan, I. Stepan și P. Hada au susținut că vor face tot ce le stă în putință pentru a împiedica această numire²⁹. Locuitorii din Pâncota, Ilie Stepan și Dimitrie Vălean, au înaintat rugămintea redacției *Tribunei* arădene, de a scrie despre comportamentul neavenit al învățătorului din Seleuș, Iuliu Butariu. Acesta a fost văzut stând în compania conducătorilor maghiari ai localității Pâncota. „Știm că pe la Pâncota aproape în fiecare zi vine, nu însă în treburi școlare ori naționale, ci să petreacă cu domnii de unguri”. I s-a reproșat că nu știa cânta, chiar dacă a dorit să salveze aparențele, venind în Pâncota în ziua de Bobotează însoțit de coriștii de pe vremea învățătorului

²⁷ *Planul de învățământ pentru școlile populare în districtul Consistoriului rom. ort. din Arad*, 1888, p. 7-8.

²⁸ *Tribuna Poporului*, Arad, VII, 1903, nr. 59/29 martie/11 aprilie, p. 4-5.

²⁹ *Ibidem*, I, 1897, nr. 60/ 29 martie/10 aprilie, p. 286.

I. Vidu. Nu a știut interpreta *Rugăciunile, Mântuește-ne, Cherovicul, Irmosul* și *Priceasna* și în loc de *Câți în Hristos* a cântat *Sfinte Dumnezeule*. Ca să fie desemnat la Pâncota, Iuliu Butariu a ademenit prin băutura pe unii membri ce urmau a vota căci „la investigare din 98 prezenți au jurat 10 inși că au fost corupți prin beutura”³⁰.

Progresul învățământului atârna, în mare măsură, de destoinicia, pricepera și dăruirea lui, fiind, totodată, conștient de „greutatea” care apasă pe umerii săi. „Fiecare învățător să-și iubească chemarea mai presus de toate și să se considere pe sine ca un factor principal al învățământului”. Perfecționarea trebuia să fie continuă: „Să cetim foi pedagogice și cărți folositoare care ținesc la procurarea cunoștințelor atât practice cât și teoretice”. Pentru tagma învățătorescă „a nu avea vreo foaie în familie sau vreo carte didactică însemnează a fi mort de jumătate”. Dincolo de remunerația insuficientă, scopul primordial a fost însușirea permanentă a noilor cunoștințe didactico-pedagogice pentru a ține pasul cu lumea modernă și noile metode de predare-învățare. „Acela învățător care nu posedă modul de predare, e ca peștele pe mal, unde se sucește, se opintește pentru a eși la mal, și nu poate; așa e și învățătorul, se sucește, se opintește pentru a arăta progres, dară în zadar, că dacă modul de predare nu-l posedă toată străduința lui rămâne zadarnică”³¹. De aceea ei s-au abonat la periodicele sau revistele vremii care, câteodată, au făcut diverse oferte. Spre exemplu, redacția revistei *Luceafărul* a trimis un anunț, în 1905, prin care a făcut ofertă învățătorilor și preoților din Ungaria de a se abona pe anul 1906, în lunile februarie-martie, la jumătate de preț, adică 7 cor. În schimb, vor primi gratuit numerele pe anul în curs 1905. Scopul declarat a fost răspândirea-i în lumea satelor prin intermediul învățătorilor, preoților și țăranilor fruntași³².

Ei înșiși, pentru a ușura activitatea desfășurată în școli, solicitau colegilor care au tipărit manuale sau cărți didactice reeditarea. Astfel, învățătorul N. Ștefu, în 1898, la insistențele mai multor colegi, a retipărit *Liturgia* în Germania, iar prețul cărții s-a ridicat la 3 fl (6 cor.). Existau partituri pentru cor pe 2 sau pe 3 voci. Cântecelul au putut fi adaptate la orice tip de grup.

³⁰ *Ibidem*, nr. 74 din 19 aprilie/1 mai, p. 353.

³¹ *Ibidem*, VII, 1903, nr. 55 din 22 martie/4 aprilie, p. 3-4.

³² *Biserica și Școala*, Arad, XXIX, 1905, nr. 9 din 27 februarie/12 martie, p. 75.

Pentru apariția cât mai rapidă învățătorii urmau a solicita în scris numărul de exemplare³³.

Cauzele lipsei de rodnicie a învățământului s-au datorat nu numai dezinteresului comunității, ci și metodelor didactice practicate. Unii părinți, la vestea că într-o localitate învecinată funcționa un învățător pregătit, făceau eforturi pentru a-și instrui copiii la acea școală. S-au constatat și situații în care oricât de interesate ar fi autoritățile școlare locale, antistia comunală sau indiferent de numărul copiilor trimiși la școală, învățătorul nu a fost capabil de a-i coopta în procesul instructiv-educativ. Ca reper al activității fructuoase s-a luat în considerare frecvențialitatea școlară. Acolo unde aceasta era bună era un semn că își desfășoară în mod interactiv și plăcut orele, contrar, vina nu este numai a autorităților școlare, ci și a învățătorului³⁴.

Un alt aspect supus atenției au fost relațiile dintre autorități profesionale sau statale și învățători. Pentru a scoate în evidență statutul învățătorului care preda la școlile profesionale românești am făcut referire și la raportul dintre dascălii de la școlile de stat și cele comunale. Autoritatea statului, exercitată asupra învățătorilor care își desfășurau munca în școli de stat sau cu caracter comunale, s-a extins și asupra celor care, sub o formă sau alta, au fost finanțați de stat. Sub incidența aceleiași legi, 28/1876³⁵, intrau toți cei care uzitau manuale interzise de către guvern. Dascălul plătea o amendă de 300 fl. sau ispășea pedeapsa în închisoare timp de 3 luni cu sau fără destituirea din post. El putea fi suspendat din post de către Comitetul Administrativ, iar în cazul școlilor profesionale prin decizia Ministerului care a făcut-o cunoscută Ordinariatului. Manualele și rechizitele utilizate erau confiscate³⁶.

Protopopul Aradului a răspuns ordinațiunii consistoriale din 1 iulie 1876, nr. 1755/393, prin care învățătorii Ambrosiu Costa și N. Luțiai din Șimandul

³³ *Tribuna Poporului*, Arad, II, 1898, nr. 65 din 5/17 aprilie, p. 318-319.

³⁴ *Planulu de învetiamentu pentru scolele poporali in Districtulu consistoriului romanu ort. din Arad, 1877*, p. 10.

³⁵ În Legea 28/1876 despre autoritățile școlare a ministrului Ágoston Trefort s-au prevăzut măsuri disciplinare pentru învățătorul comunal și cel de stat. Putea fi disciplinat din următoarele cauze: exces moral sau delict contra oficiului: neglijența, tratarea dură a elevilor, încălcarea datoriei legale sau statutare. Măsurile punitive s-au referit la admonestare, amendă cu până 10% din salariu, pierderea dreptului la pensie, scoaterea din post; pentru ultimele două pedepse trebuia sentința ministrului. Deciziile puteau fi contestate în termen de 8 zile de la primirea documentului, vezi D. Sularea, *op. cit.*, p. 101.

³⁶ D. Sularea, *op. cit.*, p. 101.

Unguresc au fost acuzați de neglijență în serviciu. S-a explicat modul în care cei doi au ocupat stațiunea învățătorescă. Consistoriul a decis, în ședința din 12 august același an, admonestarea lor³⁷.

Învățătorul de la școalele populare sau comunale care primea ajutor de stat a fost supus, în cazul încălcării normelor legislative, măsurilor disciplinare aprobate de stat. S-a adresat cu precădere celor care primeau un ajutor mai mare de 60 fl. Ei puteau fi „amovați” din post numai prin sentință disciplinară adusă de autoritățile confesionale, supusă aprobării ministeriale. Dacă în decurs de o lună nu primeau răspuns și înaintau o nouă sentință, ministerul trimitea un membru al comisiei administrative care să intervină. Cădea în sarcina autorităților școlare să aplice măsurile disciplinare. Ministerul își rezerva dreptul de a retrace ajutorul de stat. Dacă în decurs de 14 zile de la primirea sentinței disciplinare sau fără justificare nu o finalizează în decurs de trei luni și nu prezintă ministerului în 14 zile rezolvarea, s-au aplicat normele disciplinare ale articolului de lege 28/1876.

Măsuri disciplinare au fost aplicate și învățătorilor care au fost învinuiți de adversitate față de stat: împotriva constituției, caracterului național, unității, independenței sau integrității teritoriale a statului, folosirii limbii maghiare – constatate prin orice mijloace – viu grai, publicații, cărți poștale, scrisoare, reproducere plastică etc. Neaplicabilitatea lor de către autoritățile confesionale în decurs de 14 zile de la primirea sentinței atrăgea după sine intervenția oficiile administrative³⁸.

Delictele pentru care puteau fi cercetați învățătorii, potrivit legii Apponyi, au fost: purtare imorală și scandaloasă, tratarea brutală a elevilor, nesupunerea față de superiori, neglijarea atribuțiilor învățătoresți, precum și 1. neglijarea învățării limbii maghiare, 2. utilizarea cărților și revistelor interzise sau neaprobrate de Minister, 3. acțiuni contrare statului maghiar – împotriva Constituției, caracterului național, unității și integrității statului și independenței, îmbunătățirii limbii de stat conform legii, stemei și steagului – 4. propagandă antireligioasă, socialistă, dreptului de proprietate, instituției

³⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Arad (în continuare S.J.A.N. Arad), *Fond Episcopia Ortodoxă Română Arad* (în continuare F.E.O.R.A.), *Protocolul ședințelor senatului școlar de la Consistoriul român ortodox Arad*, nr. inv. 154/1876, f. 12-13.

³⁸ FD, Caransebeș, VIII, 1893, nr. 44 din 31 octombrie/12 noiembrie, p. 5.

căsătoriei, manifestări de împărțire a averilor publice și private, jignirea religiei elevilor, 5. propagandă emigraționistă.

Pentru încălcarea celor 5 puncte enumerate mai sus învățătorul comunal era judecat de Comisia Administrativă a comitatului, iar cel confesional de autoritatea școlară exercita control și Comitetul administrativ comitatens, prin organele sale de conducere. Aceasta avea dreptul de a-l suspenda din funcție, cu posibilitatea de recurs la Minister. Ancheta era efectuată de pretor sau primar, la orașe cu participarea inspectorului școlar și avizul Senatului Școlar.

Orice delict putea intra în atenția Ministerului care avea dreptul de intervenție. Anchetarea unui învățător de stat trebuia aprobată de Minister; dacă nu primeau niciun răspuns însemna că sentința era aprobată. Dacă Ordinariatul nu începea cercetarea în 30 de zile, nu o finaliza în 90 de zile și nu comunica sentința în 15 zile, cercetarea disciplinară urma a fi efectuată de către comisia administrativă. Ministerul își rezerva dreptul de a efectua o anchetă paralelă. Chiar și preoții care încălcau regulamentele, încadrându-se în categoria primelor trei delictive, puteau pierde dreptul de catehizare.

Autoritatea de control a învățătorilor confesionali a fost protopopul, în calitate de inspector școlar districtual³⁹. Ultima funcție îi conferea dreptul și obligația de a lua parte la examenele școlare anuale și controlul parohiilor din toate punctele de vedere: verifica modalitatea de administrare a averii bisericești, numea epitropi care să se îngrijească de casieria bisericii, starea arhivei, a bibliotecii și a registrelor de stare civilă etc.

Calitatea și rolul de elite a lumii satelor a înfierat poziția lor în fruntea societății românești, ca sprijinitori și susținători ai culturii și mișcării naționale românești⁴⁰. Formarea tinerei generații a lumii satelor intra, de asemenea, și în atenția preoților, în dubla calitate de părinte spiritual, învățător și director școlar. În multe localități, printre care și Moneasa, pentru că oamenii erau foarte săraci, preotul îndeplinea și funcția de învățător. Sătenii au cerut ca odraslele lor să fie învățate carte de către preoți, cu plata în natură, în diferite case particulare, deoarece nu puteau achita darea culturală pentru plata

³⁹ D. Sularea, *op. cit.*, p. 114-115; *Instrucțiune pentru executarea articolului de lege XXVII din 1907 despre referințele de drept și salariile învățătorilor de la școalele populare comunale și confesionale*, Sibiu, 1907, p. 11-12.

⁴⁰ Pavel Vesa, *Clerul-componentă a elitei românești*, în *Aradul cultural*, Arad, 2001, p. 63-64.

învățătorului⁴¹. La începutul secolului XX, în baza dispozițiilor consistoriale și sinodale, s-a introdus religia ca materie obligatorie în școlile confesionale, iar preoții aveau obligația să o predea⁴².

Concilierea dintre cei doi „stâlpi” ai neamului românesc, în vremuri vitrege pentru biserica și școala românească deopotrivă, a fost singura soluție de păstrare a conștiinței naționale și culturale potrivit autorului articolului *Preotul și învățătorul român*. Niciunul dintre cei doi factori nu trebuiau să se lase ademeniți de promisiunilor autorităților statale și să spere la beneficii, căci o vor face în detrimentul poporului român. Căci „învățătorul prin autoritatea ce și-a câștigat în școală asupra elevilor, rămâne pentru aceștia tot învățător și pe mai departe, iar preotul asemenea are datorința a veghia și a educa și pe cei mai mici, ca pe cei mari în școală, în biserică și pretutindena, că spre aceasta i s-a dat darul și puterea de la D-zeu”. Întreaga viață culturală a satelor stătea sub oblăduirea lor. „Corurile, concertele, maialurile, jocurile au urmări funeste pentru poporul nostru, dacă nu stau sub nici o controlă morală, și aici este chemat preotul și învățătorul să pună stavilă când acestea încep a degenera, când acestea se fac numai pentru ochii lumii”. Poporul căzut în ignoranță, trândăvie, lux și închipuire să fie îndreptat prin „lecturi bune” pentru a putea „face cu ei și politică, carea la noi s-a corupt asemenea în anii din urmă”⁴³.

Dezbaterile din cadrul conferinței învățătorilor din octombrie 1877 au făcut referire la relația de colaborarea dintre învățători și preoți în folosul comunității. Preoții și învățătorii urmau să îndemne comunitatea sătească să planteze pomi în cimitir lângă fiecare mormânt al membrilor familiei lor, iar banii obținuți din vânzarea recoltei să fie folosiți la fondul școlar. Tasul IV, întrebuițat în zile de sărbătoare, să fie destinat fondului școlar. Diversele sume de bani obținute pentru delict, măcar jumătate să fie depuse în fondul școlar. Cei 50 cr. rezultați în urma cererii de divorț să fie depuși, de asemenea, în fondul școlar. Când stațiunea învățătorescă devinea vacantă, iar preotul asigura interimatul, jumătate din bani să fie destinați fondului școlar. În timpul secerișului și a culesului viei să îndemne credincioșii să doneze produse naturale pentru îmbogățirea fondului școlar. Când

⁴¹ Felicia Aneta Oarcea, *Viața confesională ortodoxă în localitatea Moneasa (jud. Arad) în secolul XIX și prima jumătate a secolului XX*, în *Istorie și spiritualitate ortodoxă în episcopia Aradului (1706-2006)*, Arad, 2006, p. 237-240.

⁴² P. Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Cluj-Napoca, 2006, p. 286-287, 292.

⁴³ *Tribuna Poporului*, Arad, II, 1898, nr. 125 din 16 iunie/4 iulie, p. 610.

credincioșii vor întocmi un testament, să-i sfătuiască a consemna și donații în folosul fondului școlar⁴⁴.

Relația de subordonare a învățătorului față de preot nu a fost lipsită de conflicte. Neînțelegerile ivite aveau repercusiuni nefaste asupra întregii comunități; viața spirituală și școlară fiind afectate⁴⁵. Mihali Feiru, preot în Ineu, s-a plâns Consistoriului diecezan că învățătorul Pavelu Duma a fost „cerbiciosu...și vătămătoriu” față de el⁴⁶. Parohul din Pâncota, Isaia Fauru a înaintat „niște documente” împotriva învățătorului Simeon Albu. Referentul școlar, Georgiu Popa, în urma analizei tuturor plângerilor a declarat pe învățătorul nevinovat, iar pe preot l-a sfătuit „să nu se mai încumete a ridica jelbe nefundate împotriva învățătorului”⁴⁷.

Cu prilejul conferinței din Ghioroc, din octombrie 1901, învățătorii din Șoimoș au descris „în cuvinte sfâșietoare” umilințele pe care le îndură din partea preotului Vuculescu. Acesta face economii pe seama învățătorilor, cărora nu le-a dat dreptul să participe la reuniunile învățătoresți. Comuna politică a fost cea care a asigurat cheltuielile pentru deplasarea lor la conferințe. Notarul, la rugămintea preotului Vuculescu, a respins solicitarea dascălilor cu toate că „organele politice au fost îndrumate de înaltul guvern a se îngriji ca toți învățătorii să participe la conferință regulat și pentru că această îndrumare să aibă efectul dorit, a statornicit ca fiecare participant să capete 2 fl. pe zi și călătorie pe calea ferată clasa II”. Comunele au prevăzut în bugetul lor aceste cheltuieli. La conferința amintită li s-a decontat numai 1 fl. și bilet la clasa III. Preotul a conchis că „n-au nici un folos de ea” (de conferință - s.n.)⁴⁸.

Relațiile conflictuale au fost umbrite de starea de acalmie și colaborare. După desfășurarea examenelor de la sfârșitul anului școlar 1896/1897, din Săvârșin, un „brav țăran”, cum consemnează periodicul *Tribuna Poporului*, a înaintat redacției rugămintea de a publica despre mulțumirea protopopului Radnei, Vasile Beleş, care a felicitat învățătorul P. Givulescu pentru rezultatele excepționale ale elevilor săi. Mulțimea prezentă a fost încântată: „Noi toți ne-

⁴⁴ *Biserica și Școala*, Arad, I, 1877, nr. 39 din 16 din 28 octombrie, p. 312-313.

⁴⁵ V. Soroștineanu, *op. cit.*, p. 33.

⁴⁶ Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române Arad, *Protocolul de esebite pe anul 1868*, nr. inv. 136/1868, p. 30.

⁴⁷ S.J.A.N. Arad., *F.E.O.R.A., Protocolul ședințelor senatului școlar de la Consistoriul roman ortodox Arad*, nr. inv. 154/1876, f. 1.

⁴⁸ *Tribuna Poporului*, Arad, V, 1901, 195 din 20 octombrie/2 noiembrie, p. 5.

am depărtat cu inimile pline de bucurie, văzând cât de frumos înaintea copiii noștri”⁴⁹.

Respectul învățătorilor față de preoți a scăzut, mai ales după anul 1907, când datorită întregirii salariilor s-au iscat disensiuni. Unii dascăli, fără a arăta paciență, au înaintat înștiințări organelor politico-administrative. Gestul a fost catalogat ca un prim semn spre primirea ajutorului de stat. S-a arătat, de asemenea, în protocolul ședințelor eparhiale arădene din 1910 că „tocmai cei mai slabi nu așteaptă aspirarea intervalului de tranziție” scris în legea XXVII din 1907⁵⁰.

Stările tensionate au generat atitudini ostile din partea comunității de elevi și a localnicilor. Copiii au fost cei care asistau în familie la injurii aduse preotului și dascălului. „Copiii, pe preoții și învățătorii batjocoriți de părinți ori cunoscuții lor, îi privesc cu neîncredere...Copiii nu mai știau cui să-i creadă învățătorilor lui ori părinților”. Pentru ca armonia dintre aceste instituții – familie, școală, biserică – să fie restabilită trebuiau să existe aceleași principii călăuzitoare morale. Toate eforturile dascălilor și preoților rămân zadarnice, dacă „învățământul nostru religios e osândit să rămână fără roade pentru că în viața familiară sunt înrădăcinate obiceiuri și păreri păcătoase”. Însă sărăcia, de cele mai multe ori, îi împiedică pe preoți să răspundă necesităților moral-spirituale ale poporului. Presa și obștea românească ar trebui să se implice în viața internă a comunităților românești, să îndepărteze „buruienile”, să găsească și să cultive energiile culturale în rândul învățaților din lumea satelor românești⁵¹.

În vremuri de restriște, război, activitatea dascălilor nu trebuia să înceteze. „Glasul luminat, blând și convingător /să/ răsune și atunci când zângănitul de arme se aude în depărtare. Cultura adevărată, credința tare și neclintită în D-zeu formează merindea cea mai potrivită pentru fiecare ostaș care pleacă în luptă”. Căci misiunea nobilă și frumoasă a fiecăruia a fost aceea de a cultiva civilizația și morala în sufletele tinerei generații⁵².

Atmosfera de război a sfâșiat comunitățile. „Durerile și chinurile de pe câmpurile de luptă, reflectate în sufletul învățătorilor, se răsfrângeau, adeseori,

⁴⁹ *Ibidem*, Arad, I, 1897, nr. 112 din 14/26 iunie, p. 539.

⁵⁰ *Protocolul despre Ședințele Sinodului eparhial din Dieceza română gr.-ort. a Aradului ținute în sesiunea ordinară din anul 1910*, p. 133.

⁵¹ *Biserica și Școala*, Arad, XL, 1916, nr. 32 din 6/19 august, p. 248.

⁵² *Ibidem*, XXXIX, 1915, nr. 35 din 30 august/12 septembrie, p. 258.

în lacrimile curate ale pruncilor de școală, care veneau la prelegere însoțiți de dorul după tată ori frați, de desnădejdea mamei și de lipsurile amare multe. Amintim mai departe, că partea religioasă-morală, obișnuirea și creșterea elevilor așa fel ca să simțească nevoia sufletească de a ajuta cu fapta și cu vorba pe cel lipsit, de a mângâia pe cel îndurerat, de a îmbărbăta pe cel desnădăjduit a format temelia educației față de mecanismul fără viață a anilor precedenți. Cursurile didactice de vară, din pricinile cunoscute, nu s-au ținut în feerile de vară și nici conferințele învățătoarești, care s-au dovedit atât de rodnice⁵³.

Polaritățile sociale sătești – preotul-învățătorul și sătenii – dătătoare de energii convergeau, în general, spre colaborare. Întreaga atmosferă întreținută de cotidianul existențial, de aparenta încremenire a lumii satelor românești, a fost măcinată de schimbările inerente și de alterarea mentalului colectiv ancestral. Privind spre cei doi factori decizionali ai lumii rurale, preotul și învățătorul, putem reconstitui decupaje de istorie socială. În jurul bisericii și a școlii, acestor mărci identitare, s-a conturat viața culturală și spirituală românească a epocii moderne. Descris de presa vremii, statutul socio-profesional al învățătorului, dincolo de elitismul preconizat și drapat, a creionat soarta mării majorități a românilor. Dorința de ridicare culturală întâlnea obstacole și frustrări. S-a confecționat, prin intermediul scrierilor, fie că e vorba de periodice, reviste sau chiar cărți, o imagistică verbală, ce a întreținut starea culturală de inferioritate a națiunii române față de cele europene. Permanentă victimizare a acestei categorii sociale și, dacă extrapolăm, a românilor deconspiră, într-un final, o ideologie identitară. Perdeaua acestui mental al înapoierii nu lăsa să se întrevadă și progresele înregistrate. Eforturile orchestrate spre extinderea rețelei școlare, reducerea analfabetismului, îmbunătățirea statutului socio-profesional al învățătorilor, perfecționarea lor permanentă și dorința de a apăra idealurile naționale au fost incontestabile.

⁵³ *Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului*, p. 320.

LE STATUT SOCIOPROFESSIONNEL DE L'ENSEIGNANT
DES ÉCOLES CONFESIONELLES ROUMAINES
(1867-1018). ATTITUDES. MENTALITÉS. RAPPORTS
SOCIOPROFESSIONNELS

Résumé

L'enseignant, membre de l'élite intellectuelle, appelé pour éclairer avec sa connaissance la vie des gens simples, a été confronté avec la dure réalité du monde villageois : la pauvreté et l'ignorance. Pour autant, ce phénomène ne doit pas être généralisé. Il existait aussi des communautés avec un bon potentiel économique qui soutenaient le développement du système scolaire, des enseignants, des actions culturelles comme les chorales, les cercles de lecture, les bibliothèques etc. Les articles publiés dans la presse existante à l'époque à Arad, dénoncent la difficile tâche de l'enseignant roumain, l'indifférence des certaines communautés pour intéressées par le développement de l'enseignement confessionnel roumain, les conflits ou encore la manque de l'éducation. Ces articles dénoncent avec obsession des telles situations qui doivent être soit améliorées, soit éradiqués du sein de la société roumaine.

La fréquence thématique de ces articles de critique virulente à l'égard de la décadence, l'infériorité de l'enseignant et des roumains en soi, trouve ses origines dans une idéologie identitaire, propre aux roumains qui vivaient en Ardeal et dans la région Crisana. Pour ces habitants l'histoire à préparé un noble devoir, celui de défendre l'identité nationale, dont un bastion important a été l'Ecole.

Ainsi, les attributions de l'enseignant ont été établies dans un cadre normatif: son rapport avec les autorités éducationnelles et avec l'Etat, l'attitude à adopter avec les élèves et les villageois. Voici quelques unes des ces attributions: la maintenance de l'ordre et de la discipline, la propreté et l'hygiène corporelle des élèves, la prise en charge de la bibliothèque et des matériaux didactiques, le respect et l'amour pour ses élèves. L'enseignant avait aussi l'obligation de mettre à la disposition des autorités scolaires (inspecteurs, directeurs, des membres des comités de l'église) tout document qui contenait des législations scolaires, des schémas pédagogiques, les horaires

des classes, les livres et les manuels scolaires, les consignes officielles des élèves, la matricule, les absences. Il détenait aussi le rôle de secrétaire du village: il délivrait des attestations scolaires et rédigeait les actes officiels pour les villageois. En l'absence d'un professeur qualifié, l'enseignant assurait aussi le rôle de chef de chœur pour la chorale ou celui de président pour les cercles de lecture. En revanche, il n'avait pas le droit d'introduire nouveaux manuels sans l'approbation du Consissteur de Arad, c'est-à-dire l'Éparchie d'Arad. L'enseignant avait aussi le devoir de défendre les intérêts de l'école et s'opposer à tout abus venu de l'extérieur ou de l'intérieur.

Evidemment, les relations de l'enseignant avec la communauté du village et les parents des élèves devraient être conformes à son statut socioprofessionnel. Il devrait forcément adopter une conduite digne et respectueuse, et son amour et sa dévotion pour le bien de la communauté devrait être exemplaire. Dans la presse écrite de l'époque on trouve des exemples d'une excellente collaboration entre l'enseignant et les villageois, mais aussi des conflits. Dans les situations de conflits, les villageois reprochaient une manque d'intérêt de l'enseignant pour les activités culturelles et éducatives, parfois la corruption, des cas d'ivresse, ou encore la trahison des intérêts de l'école confessionnelle roumaine.

La collaboration entre le prêtre comme proviseur d'école et l'enseignant menait parfois à des dissensions. Des plaintes ont été adressées à l'Éparchie (Consisstoriou) soit par des enseignants soit par des prêtres. Ces plaintes dénonçaient, en general, des comportements abusifs. Heureusement, ce type d'incident restait isolé.

Toutefois, l'immense aspiration des roumains de devenir une société éclectique se retrouve dans des articles qui font une fortement allusion à des modèles culturelle de l'Europe de l'époque, chemin à suivre pour préserver éveillée la conscience nationale roumaine.